

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

Библиотечно-информационни науки

Том 14/15, 2022/2023

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF PHILOSOPHY

Library and Information Science

Volume 14/15, 2022/2023

**УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ НА БИБЛИОТЕЧНО-
ИНФОРМАЦИОННИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ:
ОЧАКВАНИЯ КЪМ ПОДГОТОВКАТА НА
НОВОПОСТЪПВАЩИ СПЕЦИАЛИСТИ
В УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“**

БИЛЯНА ЯВРУКОВА

Билиана Яврукова. УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ НА БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ: ОЧАКВАНИЯ КЪМ ПОДГОТОВКАТА НА НОВОПОСТЪПВАЩИ СПЕЦИАЛИСТИ В УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“.

Динамично развиващият се свят предполага провеждането на периодични проучвания, свързани с уменията и компетенциите на специалисти от различни професионални направления и области. Библиотеките са в процес на трансформация, породена от промяната в научната комуникация, достъпа до информационни ресурси и управлението на библиотечните процеси, които изискват конкретни умения и компетенции. В публикацията е направен преглед на развитието на идеята за подготовка на библиотечни специалисти, както и на библиотечното образование в България. Представени са тенденциите в кадровата осигуреност в Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“, акцентирайки върху заетите щатни бройки и възрастовия състав. Анализирани са профилът на новопостъпващите специалисти в библиотеката, като са маркирани основните предизвикателства както пред служителите, така и пред библиотеката в процеса на тяхната адаптация към работния процес. Формулирани са задължителни умения и компетенции, които трябва да притежават библиотечните специалисти днес, като всяко от тях е анализирано в контекста на дейностите в Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“.

Ключови думи: библиотечно образование, библиотечна подготовка, продължаващо образование, професионална реализация, следдипломна квалификация.

Bilyana Yavrukova. SKILLS AND COMPETENCES OF LIBRARY AND INFORMATION SPECIALISTS: EXPECTATIONS TO THE NEW LIBRARIANS AT SOFIA UNIVERSITY LIBRARY "ST. KLIMENT OHRIDSKI".

The dynamic world implies periodic studies related to the skills and competences of professionals in different professional fields and areas. Libraries are in a process of transformation brought by changes in scholarly communication, access to information resources and management of library processes that require specific skills and competences. This publication provides an overview of the development of the idea of training library professionals and library education in Bulgaria. It reviews the trends in the staffing of the Sofia University Library "St. Kliment Ohridski", focusing on the number of staff and its age structure. The profile of the new professionals in the library is analysed, highlighting the main challenges both for the staff and for the library in the process of adaptation to the work process. The required skills and competences that library professionals should have today are formulated. They are analysed in the context of the Sofia University Library "St. Kliment Ohridski".

Keywords: library education, library training, continuing education, professional realization, postgraduate qualification.

УВОД

Уменията и компетенциите на библиотечно-информационните специалисти са обект на изследване и анализ както от страна на образователните институции, така и от страна на работодателите. В последните десетилетия сме свидетели на динамично развитие на целия сектор, обусловен от развитието на науката, технологиите и промените в обществото и неговите нагласи и очаквания към услугите и ресурсите, предлагани от библиотеките. Именно поради тези причини библиотеките се налага непрекъснато да подобряват своите услуги, вписвайки се достойно и запазвайки своя потенциал на достоверен и надежден информационен източник. Трансформацията на библиотеките и техните услуги са неминуеми, но в същото време е необходимо да се осъзнае, че библиотеките ще продължат да бъдат институциите, съхраняващи и осигуряващи достъп до културното и научното наследство. Библиотеките няма да се превърнат в институции, управляващи само дигитално съдържание, а ще продължават да комплектуват, съхраняват и предоставят за ползване и ресурси на материален носител¹. Те трябва да намерят баланса – да се по-

¹ Според изследването *The Global Publishing Industry in 2021* на Световната организация за интелектуална собственост [WIPO – World Intellectual property organization] през 2021 г. се потвърждава тенденцията за увеличаване на общия брой публикувани заглавия. Съотношението между печатните и дигиталните ресурси е огромно в различните части на света – в Хърватия и Сърбия едва 2% от публикуваното съдържание има и дигитален / аудио формат, докато този процент в Бразилия достига до 65,9%, следвана от Финландия 62% и Швеция 55%. В изследването за 2020 г. това съотношение е коренно различно – 2% за Бразилия до максимум 33,1% за Япония, следвани от Дания 30,7%, Финландия 28,2% и Швеция 31,1%. Тези данни показват огромна колебливост и вероятно пандемията от COVID-19 оказва влияние върху тях, като към момента не се наблюдава трайна тенденция

грижат от една страна да опазят знанието, създавано днес, за да го предадат на следващите поколения. Но за това са необходими специалисти с адекватни на средата умения, съчетани с компетенции за управление на всички видове информационни носители.

РАЗВИТИЕ НА ИДЕЯТА ЗА ПОДГОТОВКАТА И УМЕНИЯТА НА БИБЛИОТЕКАРИТЕ: ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА

Въпросите, свързани с уменията, които трябва да притежават хората, работещи в българските библиотеки и развитието на библиотечното образование в България са разглеждани от различни специалисти през годините. Подробно и задълбочено е дискутирано и анализирано библиотечното образование от изтъкнати специалисти и преподаватели като проф. Анка Гергова, проф. Мария Младенова, проф. Александър Димчев, проф. Юлия Савова, доц. Татяна Янакиева и др.

Мария Младенова² разглежда и анализира последователно и задълбочено публикации на изтъкнати български библиотекари и библиотечни радатели от Освобождението до днес. Тя проследява формирането на първите представи за професията на библиотекаря до времето на Втората световна война и зараждането на библиотечното образование. Специално място е отделено на качества, които трябва да притежава библиотекарят, като разглежда последователно вижданията на Константин Иречек³, Стоян Аргиров⁴, Ячо Хлебаров⁵, Мара Тодорова⁶, Маргарита Димчевска⁷ и др. Голяма част от посочените от тях умения и качества се припокриват и могат да бъдат обобщени по следния начин:

- владееене на чужди езици;
- богата обща култура;
- стриктно изпълнение на служебните задължения;
- добри комуникативни умения;
- библиотечна подготовка.

Мария Младенова прави следното заключение относно вижданията на Мара Тодорова за качества на библиотекаря: „за нея всичко в една библио-

за превес на дигиталните публикации. В световен мащаб продължават да се публикуват милиони заглавия на хартиен носител всяка година.

² Младенова, Мария Вутова. Визията за професията на библиотекаря, библиотечното образование и професионалното съюзяване в българското библиотекознание. В: *Трудове на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии*, Т. 5, 2006, с. 163–204.

³ Пак там, с. 167.

⁴ Пак там, с. 168–169, 172.

⁵ Пак там, с. 170–171.

⁶ Пак там, с. 174.

⁷ Пак там, с. 175.

тека започва и завършва с библиотекаря“⁸. И днес това твърдение е актуално. Във всяка една организация, включително и в библиотеките, цялостната дейност зависи от уменията и качествата на работещите в нея. Могат да бъдат дадени множество примери за това, включително и от практиката на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“. Когато библиотекарят е отговорен, има необходимите познания и си върши работата съвестно, това е видимо както от понякога субективните статистически данни, така и от общата визия на библиотеката, организацията на нейните фондове и комплектуването ѝ.

Татяна Янакиева⁹ подробно проследява еволюцията на библиотечното образование в България – от първите идеи и курсът „Библиотекознание“ на Стоян Аргиров, започнал да се преподава от зимния семестър на учебната 1919/1920 година в Софийския университет, през въвеждането на кратък курс за всички студенти в началото на обучението им със заглавие „Увод в използването на библиотеките“, до създаването на специалност „Библиотекознание и библиография“. Тя проследява развитието и промените в специалността и Катедрата и техните трансформации във времето. Въпреки всички предизвикателства през 1993 г. се възстановява самостоятелната специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет. Като продължение на темата Ани Гергова посвещава една от своите публикации на процесите и действията, които довеждат до възстановяването на специалността, като детайлно описва основните предизвикателства и трудното, но успешно начало¹⁰. Тя отбелязва и основните принципи, от които се водят преподавателите в изработването на учебните програми и тяхното преразглеждане и развитие през годините, а именно „да се познават и следват традициите, наложени от предходниците, и да се преосмислят в съответствие с променящата се реалност в резултат на навлизането на информационните и комуникационните технологии.“¹¹

⁸ Пак там, с. 173.

⁹ **Янакиева**, Татяна. Създаване и развитие на библиотечното образование в Софийския университет: Специфика и интегритет в съобществото на университетските специалности. В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“: 90 години преподаване на библиотечни специалисти в Софийския университет, 60 години от създаването на специализирана катедра, 20 години от възстановяването на специалност „Библиотечно-информационни науки“*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013. с. 9–58.

¹⁰ **Гергова**, Ани. Какъв беше „стартият“ на самостоятелната специалност „Библиотечно-информационни науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“: 90 години преподаване на библиотечни специалисти в Софийския университет, 60 години от създаването на специализирана катедра, 20 години от възстановяването на специалност „Библиотечно-информационни науки“*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013. с. 59–93.

¹¹ Пак там, с. 69.

За пълното разбиране на процесите в развитието на библиотечното образование в България допринасят и две публикации на Юлия Савова^{12,13}, които проследяват развитието на библиотечното образование в различните висши учебни заведения, но и поставят въпроса, дискутиран от IFLA и актуален и днес, за бъдещото развитие на библиотечното образование и подготовката на специалисти – *„тясна специализация, която ще ги направи експерти в конкретна област или широкопрофилна подготовка, която пък ще им позволи да упражняват различни информационни професии“*¹⁴. Този въпрос продължава да бъде отворен и днес и отговорите никога не биха могли да бъдат еднозначни и крайни¹⁵.

УНИВЕРСИТЕТСКАТА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“ – ТЕНДЕНЦИИ В КАДРОВАТА ОСИГУРЕНОСТ (2010–2022 Г.)

Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ е единен комплекс, състоящ се от Централна библиотека и 28 филиални библиотеки. Общият състав се състои от 107 щатни бройки, от които 6 са предназначени за обслужващ персонал (охрана и чистачи). Останалите щатни бройки (101) са специалисти, свързани с цялостната дейност на библиотеката. Важно е да се отбележи, че в 8 от филиалните библиотеки щатните бройки са на факултетите и не влизат в общата цифра, но дейността на библиотеките се ръководи от Университетската библиотека. Щатните бройки по направления са разпределени по следния начин:

- Направление „Библиотечно-информационни технологии и мрежи“ – 9 щатни бройки (от тях 4 в сектор Дигитализация);
- Направление „Комплектуване и каталогизация“ – общо 23 щатни бройки;
- Направление „Библиотечно-информационно обслужване и фондове“ – 20 щатни бройки;
- Филиални библиотеки – 38 щатни бройки (20 завеждащи библиотека, 18 библиотекари);
- Отдел „Координация и връзки с обществеността“ – 3 щатни бройки.¹⁶

¹² **Савова, Юлия.** Българското библиотечно-информационно образование: В контекста на промените и съвременните тенденции. В: *Библиотека*, 2004, № 1, с. 15–25.

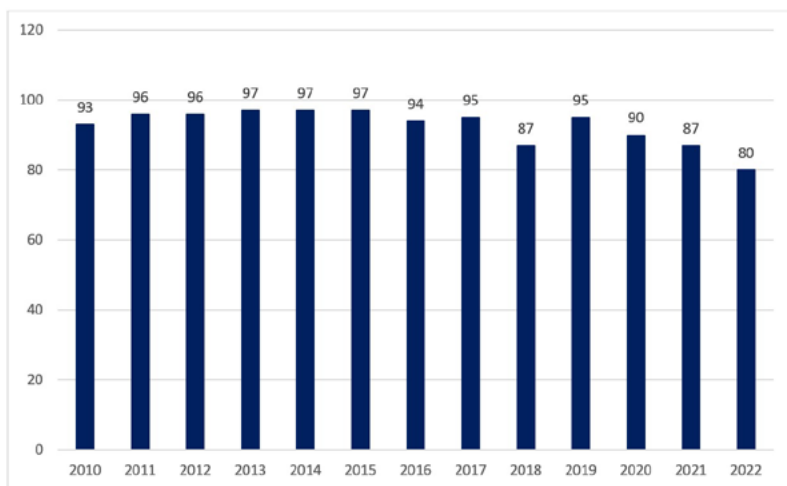
¹³ **Савова, Юлия.** Ценко Цветанов и библиотечното образование. В: *Библиотека*, 2004, № 3–4, с. 13–17.

¹⁴ **Савова, Юлия.** Българското библиотечно-информационно образование..., с. 20.

¹⁵ **Русинова, Евгения Стефанова.** Библиотечното образование в търсене на идентичност. В: *Библиотека*, 2001, № 3–4, с. 24–28.

¹⁶ Виж *Годишните отчети на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за периода 2011–2022 г.*

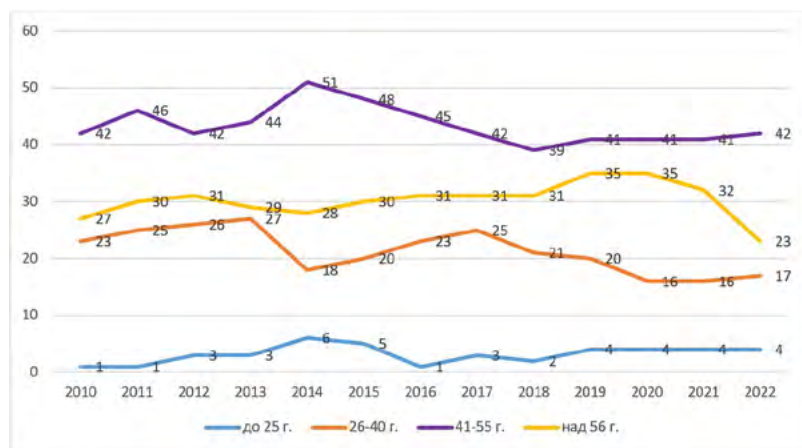
Заетостта на щатните бройки варира. В следващата графика са представени заетите щатните бройки в периода 2010–2022 г., без тези за обслужващия персонал. До 2017 г. заетостта на щатните бройки се запазва относително стабилна. От 2018 г. започва да се наблюдава динамична промяна, като през последните 3 години свободните бройки рязко се увеличават. Най-голям е броят на свободните позиции в обслужващите звена.

Графика 1. Заети щатни бройки в периода 2010–2022 г.

Показателна е обобщената информация и за заетите щатни бройки по възрастов състав*. Както е видно от графиката най-малък е броят на служителите на възраст до 25 години. Все пак обнадеждаваща новина е, че най-голям е броят на служителите във възрастовата група 41–55 години, което означава, че в Университетската библиотека има едно ядро от специалисти, които ще могат да изпълняват основните библиотечни дейности в близките години. Прави впечатление динамиката на служителите във възрастовата категория 26–40 години, която се дължи на тенденцията за смяна на работното място, а дори и на професионалната сфера сред по-младите специалисти. От друга страна към професията се връщат кадри, завършили библиотечно образование, но без трудов стаж в областта, обикновено след 30–35 годишна възраст.

* Посочените цифри включват всички заети щатни бройки в структурата на Университетската библиотека, включително обслужващ персонал.

Графика 2. Възрастов състав на служителите в периода 2010–2022 г.

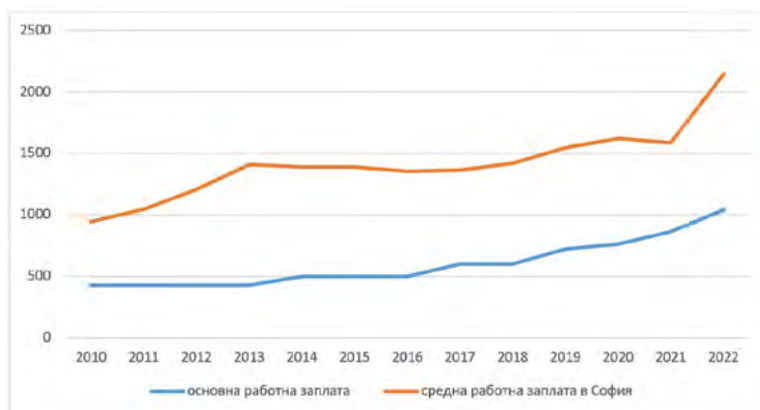
Видима е тенденцията в Университетската библиотека да постъпват млади специалисти, току-що завършили своето образование – някои от тях с ясното съзнание, че харесват професията и са открили себе си в нея, а други постъпват в библиотеката, за да „пробват“. Независимо от първоначалната нагласа много от новопостъпилите млади специалисти напускат в първите няколко години след назначаването си. Липсата на желание да останат и да се развиват в Университетската библиотека се дължи на няколко основни фактора, най-важният от които е заплащането на техния труд. В последните години, по известни причини, заплатите на служителите на Университетската библиотека изостанаха значително. Към момента в голяма част от обществените и училищните библиотеки специалистите получават с около 10–15% по-високо възнаграждение. Проблемът със заплащането на труда далеч не е нов, дори може да се каже, че е актуален още от края на XIX – началото на XX век. Още Ячо Хлебаров през 1911 г. анализира причините за ниския статус на библиотечната професия и библиотекаря, като основният мотив и до днес е незадоволителното заплащане на труда¹⁷. Това категорично води до текучество на кадри, наемане на служители с недостатъчно знания и липса на мотивация за непрекъснато учене и повишаване на уменията и компетенциите.

Анализ на средната работна заплата за град София, по данни на Националния статистически институт¹⁸ и съпоставянето ѝ с основната работна заплата за длъжността „библиотекар“ в Университетската библиотека показва почти два пъти по-ниско заплащане на библиотечните специалисти. Тенденцията значително се задълбочава в последните 2–3 години. Както се вижда от

¹⁷ Младенова, Мария Вутова. Визията за професията на библиотекаря..., с. 170–171.

¹⁸ Национален статистически институт. Средна работна заплата [онлайн] [прегледан 16.04.2023 г.]. Достъпен от: <https://bit.ly/3IUg2ry>.

графиката в първата година от разглеждания период разликата в заплащането е доста по-малка, което е реална причина за почти пълно заемане на работните места, но колкото повече се увеличава разликата между средната за гр. София заплата и тази в Университетската библиотека, толкова по-трудно се случва и наемането на нови служители.

Графика 3. *Съотношение между основна работна заплата на служителите спрямо средната работна заплата за гр. София*

Университетската библиотека обявява свободните работни места в една от най-популярните платформи за обяви за работа. Анализът показва рязко намаляване на постъпилите кандидатури, като по-голямата част от тях не отговарят на основното изискване, а именно – библиотечна квалификация.

ПРОФИЛ НА НОВОПОСТЪПВАЩИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ В УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

Както е видно от прегледа на литературата по въпроса за библиотечното образование, темата е дискутирана, макар и не често, по страниците на професионалната литература. Още Стоян Аргиров посочва, че работещите в Университетската библиотека е необходимо да имат специализирани знания, а малко по-късно, в средата на XX век, Тодор Боров поставя въпроса за специална подготовка на библиотечни специалисти за научните библиотеки. Както посочва и Татяна Янакиева, „Тодор Боров е убеден, че изискванията към библиотекаря зависят до голяма степен както от вида на библиотеката, в която работи, така и от естеството на задачите, които изпълнява“¹⁹.

¹⁹ **Янакиева**, Татяна. Тодор Боров – създател на модела на българското висше образование в областта на библиотечно-информационните науки. В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“*, Философски факултет, Книга Библиотечно-информационни науки, Т. 1, 2008, с. 58.

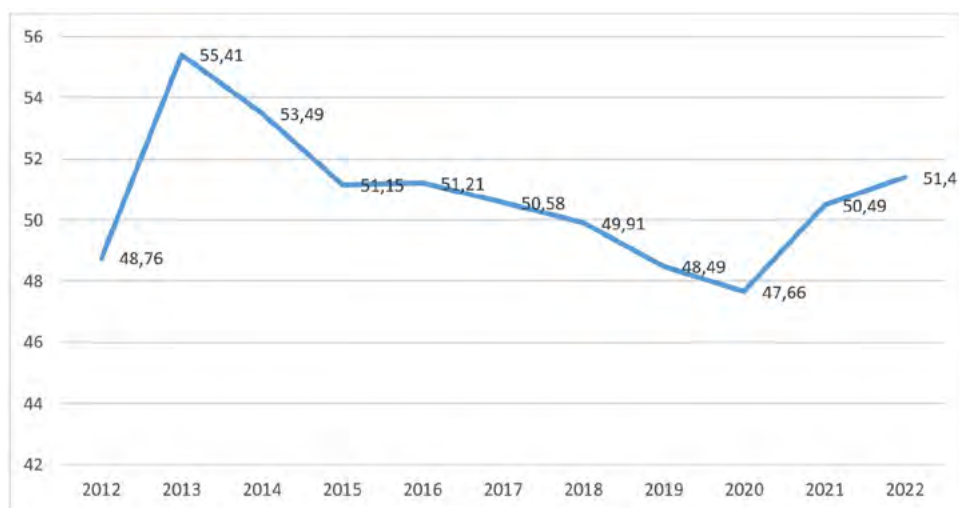
Това важи с пълна сила за Университетската библиотека, защото библиотеки от нейния ранг изпълняват различни функции. Те имат не леката задача да комплектуват специализирана научна литература, за която освен знания за процеса на комплектуване, са необходими и познания, макар и минимални, в съответните научни области. Освен това едно от най-важните неща в процеса на обслужване е познаване на основния терминологичен апарат в съответната област. За съжаление специалистите с библиотечна квалификация и друга университетска специалност вече не се намират или ако има такива, то те много рядко се случва да имат силен мотив да работят за развитието на библиотеката и библиотечното обслужване, а по-скоро търсят „спокойна работа“, каквато според широко разпространения стереотип е библиотечната професия.

Новопостъпващите служители в Университетската библиотека могат да бъдат разделени на три основни типа:

- специалисти, завършили в последните години специалност в областта на библиотечно-информационните науки;
- специалисти, завършили преди повече от 10–15–20 години специалност в областта на библиотечно-информационните науки;
- специалисти, завършили друга университетска специалност, но без библиотечна квалификация.

Според Рейтинга на висшите училища²⁰ броят на реализираните се в областта на придобитото висше образование в направление „Обществени комуникации и информационни науки“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ е по-нисък с около 5% в сравнение със средния брой за всички специалности, изучавани в Университета. С това се обяснява и по-малкият брой новопостъпили служители през годините във възрастовата категория до 25 години.

²⁰ *Рейтингова система на висшите училища в България* [онлайн] [прегледан 16.04.2023]. Достъпен от: <https://rsvu.mon.bg/rsvu4/#/>

Графика 4. Приложение на придобитото висше образование в проценти за периода 2012–2022 г.

В Университетската библиотека много често постъпват специалисти, които са завършили своето библиотечно образование преди повече от 10–15–20 години и нямат стаж по специалността. Изборът на тези колеги да се върнат към професията е обусловен от редица фактори като сигурно работно място, осигуровки, полагаем годишен отпуск, работна среда и т.н. Голяма част от необходимите професионални знания са изгубени, въпреки наличието на задължителен документ за придобито висше образование. Често се налага тези специалисти да бъдат обучавани, като се започне от базовите знания. Те придобиват знанията, които са свързани с конкретно изпълняваната дейност, но повечето от тях нямат желание да разширяват своя кръгзор. Въпреки това обучението на тези колеги върви по-уверено, тъй като се очаква тези специалисти да останат в библиотеката. За съжаление липсват курсове за следдипломна квалификация, които да осигурят възстановяване на основните знания и умения на библиотечните специалисти. Практиката показва и още един изненадващ, но може би и не чак толкова необясним факт – специалистите, които постъпват в Университетската библиотека и вече имат библиотечен стаж, най-вече в обществена библиотека, в повечето случаи по-трудно се адаптират към средата, спецификите на работа в библиотечните процеси и сложната организационна структура. За всеки от посочените случаи е абсолютно необходимо да се разработят средносрочни курсове за повишаване на квалификацията на тези специалисти**. От продължаващо обучение имат

** Към момента за преодоляването на този проблем се разчита само на вътрешни обучения.

нужда и библиотекарите, които работят от дълго време в библиотеката, но също са завършили своето образование преди повече от 15-20-25 години. Те имат нужда както от опресняване на знанията, така и от запознаване с новите тенденции и трансформациите, които протичат в областта. Тенденцията към универсализиране на науката и необходимостта от публикуване в англоезични издания с цел изпълняване на изискванията за атестация и академичен растеж, води до липса на достатъчно публикации на български език, които да запознават специалистите с новостите в областта на книгоиздаването, книготърговията, библиотечните услуги, създаването и управлението на метаданни, създаване и развитие на собствени информационни продукти, развитие на библиотечните технологии, работа със специални колекции и т.н. Трябва да се подчертае, че е нужна и мотивация за включването в подобни курсове или следдипломни квалификации, което в други области е тясно обвързано с работната заплата, като най-често тези курсове са краткосрочни.^{***} За сравнение според Колективния трудов договор в Софийския университет подобни обучения също са мотивирани с допълнително заплащане, но условието е следдипломната квалификация да е с продължителност най-малко 12 месеца и заплащането за обучението да е поето от служителя. Това само по себе си означава и откъсване от реалния работен процес, което не е възможно.

Третият вид служители, които постъпват в Университетската библиотека, са специалисти с друга университетска специалност. За някои от филиалните библиотеки това е задължително условие, за да могат колегите да работят с фондовете и да обслужват потребителите – напр. задължително условие е владееене на френски език за работа в Библиотеката за френска литература, както и източен език, най-често турски, за библиотека Изтокознание. Обикновено тези колеги биват назначавани на работа само и единствено при условие, че ще завършат магистърска програма, чрез която да придобият необходимата квалификация. Тези специалисти най-често не познават процесите, които протичат в една библиотека – за тях са непонятни и не разбират смисъла на дейности като комплектуване, каталогизация, както и предоставянето на специализирани услуги като наукометрични и тематични справки, а също така и процеси като дигитализация и ограниченията, които стоят пред библиотеките при създаване на дигитални колекции и управление на електронни и дигитални информационни ресурси. Наблюденията след завършване на магистърска програма от тези специалисти също не показват голям напредък в знанията им, но въпреки това те са запознати и ползват основния терминологичен апарат.

^{***} Съществува подобна практика в други сфери, като всеки курс е с продължителност от един до няколко дни и носи определен брой точки. Курсовете се организират от съответната професионална организация с помощта на висши учебни заведения. Допълнителното заплащане се базира на колективен трудов договор и се осъществява на базата на събраните точки.

Университетската библиотека организира обучения за всички новопостъпили служители, като в рамките на 4 дни се провежда начално обучение. Първата част от обучението е въвеждаща и се провежда през първия работен ден. То цели запознаване с организационната структура на библиотеката, организацията и вътрешния трудов ред в Софийския университет, провеждане на различни задължителни и препоръчителни инструктажи, както и проследяване на Пътя на книгата в Университетската библиотека, организация и провеждане на филиалния ден и запознаване с централното книгохранилище и работните зони. Втората част от обучението се организира в рамките на 3 работни дни. Най-често то се провежда след определен период на работа в библиотеката, а в някои случаи непосредствено след постъпването на служителя. Изчаква се да се събере група от поне 4-5 новопостъпили колеги. Тази част от обучението включва запознаване с историята на Университетската библиотека, запознаване с всички услуги и ресурси, които тя предоставя на своите потребители. Специално внимание се обръща на абонираните бази от данни и на изградените дигитални колекции, които се използват в ежедневната дейност. Служителите се запознават с библиотечно-информационната системата – нейната структура, организация, библиотеки, виртуални бази от данни, модули и основни техники на работа в различните модули, което разкрива целия процес и обяснява значението на всяка дейност. Тази част се допълва с преминаването отново по Пътя на книгата, но с реална демонстрация на целия процес, представяне на всички нормативни документи и вътрешни инструкции и формуляри, с които се работи. Обучението включва всички модули от библиотечно-информационната система. Тези обучения целят не само да запознаят новопостъпилите колеги с цялостната дейност на Университетската библиотека, но и да вникнат и разберат логиката на целия процес и факта, че всеки един от тях е част от едно цяло и ако един елемент от веригата липсва или не работи правилно и в съответните темпове, то това се отразява на всички процеси и най-вече на обслужването на потребителите.

ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ УМЕНИЯ И КОМПЕТЕНЦИИ НА БИБЛИОТЕЧНИТЕ СПЕЦИАЛИСТИ В УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

След маркирането на основните предизвикателства в кадровата осигуреност е логично да се потърси отговор на въпроса „Какви умения и компетенции трябва да притежават библиотечните специалисти днес?“ Новопостъпващите библиотечни специалисти в Университетската библиотека трябва да имат следните умения и компетенции:

- основна библиотечна теоретична подготовка;
- умения за прилагане на теоретичните знания;

- познаване на българската библиотечна практика;
- добри комуникативни и меки умения;
- владеење на поне един чужд език;
- умения за работа с електронни и дигитални информационни ресурси и различни информационни технологии и продукти.

Голяма част от посочените умения и компетенции се припокриват с тези, формулирани още от Стоян Аргиров²¹. Новите от тях са свързани с развитието на технологиите и промяната в обществото и неговите нагласи.

Основната библиотечна теоретична подготовка е изключително важна и познаването и боравенето с правилната терминология е от голямо значение, за да могат служителите да говорят на един език в процеса на работа. Всяка библиотека е уникална – има свои методи и организация на работа. Често има разминавания дори в техническата обработка на постъпващите библиотечни единици. Въпреки това, когато има солидна теоретична подготовка, когато се познава значението и смисъла на всяка дейност, всеки специалист би се справил. За съжаление много от новопостъпващите служители имат значителни пропуски в своите знания. В последните години все по-често се налага в рамките на вътрешните обучения да се обясняват основни неща – някак тези знания са останали само и единствено важни за студентите до деня на изпита, а след това са често забравяни, защото например няма да им „потребват“.

Освен теоретични знания са необходими и умения за тяхното прилагане в практиката. Това е едно от най-трудно постижимите и най-рядко срещаните умения. Една от основните характеристики на новоназначените специалисти е липсата на умения за прилагане на получените в процеса на обучение знания. Този „феномен“ далеч не е нещо ново, тъй като още през 1903 г. Александър Теодоров-Балан споделя „*Университетът беше ми дал знания, ала не и умения*“²². Но специфичното за завършилите своето образование в рамките на последните 5–7 години, е липсата на основни навици, както и желание и разбиране, че е необходимо да продължат процеса на обучение, чрез който да се научат да прилагат в практиката получените знания. Необходимо е да се посочи, че в библиотеката има разработени инструкции и/или презентации както за работа с всеки модул на интегрираната библиотечно-информационна система или друг необходим софтуер в зависимост от дейността, така и специфични насоки за отделите, в които са необходими такива, като например отдел „Каталогизация“. В едно изследване, посветено на онлайн обучението в специалност Японистика в Софийския университет, Людмила Кирилова достига до извода, че студентите очакват „в по-голяма степен да получават инфор-

²¹ **Аргиров, Стоян.** *Ръководство за уреждане народни, общински, ученически и частни библиотеки.* Пловдив: Книж. В. Ив. Калайджиев и сие, 1898. с. 11–18.

²² **Теодоров-Балан, Александър.** Как се образовах за учител. В: *Юбилеен сборник на I Софийска държавна мъжка гимназия.* София: Държ. печ., 1903. с. 121.

мация и ресурси наготово и в много по-малка да ги търсят самостоятелно. Дали това е следствие на възрастта или особеностите на поколението им или е локална специфичност ще покаже бъдещето“²³. По-скоро съм склонна да приема, че това е локална специфичност, а може би и въпрос на личностни качества, базирайки се отново на практиката. Людмила Кирилова продължава своите разсъждения, базирайки се на преподавателския си опит и достига до извода, че „Получаването на информация на готово довежда и до друг проблем, а именно намаляването на общата култура на студентите“²⁴, което също е една от наблюдаваните тенденции. Студентите след завършването си се насочват към практиката и тук се оформя един от основните дискуссионни въпроси – необходим ли е различен подход в начина на осигуряване на информационни ресурси за обучението или в начина на провеждане на самото обучение, за да се придобият умения за аналитично мислене, комбинативност и прилагане на знанията?

Много често се срещат и случаи, в които неумението да прилагат знанията или по-скоро да свържат теорията и практиката води до допускане на понякога трудно възстановими грешки****. И днес много актуални звучат думите на Стоян Аргиров, който от гледна точка на своя дългогодишен опит прави следното заключение: „няма по-голяма пакост от тази, която причиняват неопитни библиотекарите. Тя е особено голяма и тежка затова, защото мъчно се контролира и свършено се не забелязва от широката публика“²⁵. Причините за липсата на умения за прилагане на теоретичните знания могат да са различни, но това значително увеличава периода на обучение в библиотеката. Приблизителните срокове за обучение на новопостъпилите служители са различни в зависимост от дейността. За работа в звената, в които се обслужват потребители са необходими минимум от 6 до 12 месеца, а на колегите във вътрешните отдели минимум 1–1,5 година за регистрация на новопостъпващите ресурси, минимум 4–5 години за осъществяване на подбор и насочване на новопостъпилите библиотечни единици според тематиката към правилната филиална библиотека и най-малко 2–3 години за създаване на каталожни записи. Това са основни библиотечни дейности, касаещи работа с издания на материален носител, но важни за библиотеките днес и ще продължат да бъдат важни и в утрешния ден. Необходимо е да се подчертае, че в последните 4–5 години времето за обучение на работното място се е увеличило приблизително 3 пъти.

²³ **Кирилова**, Людмила. *Тенденции в развитието на онлайн обучението*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2021. с. 19.

²⁴ Пак там, с. 31.

**** Примери има много, но един от последните е свързан с изтриване на поредица от инвентарни номера в библиотечната система поради неразбиране на тяхното значение.

²⁵ **Аргиров**, Стоян. *Професионална подготовка на библиотекаря*. В: *Библиотекар*, 1938, Кн. 1, с. 4.

Познаването на българската практика е следващото умение, което се придобива чрез т.нар. теренни практики. Те осигуряват добра възможност за привличане на кадри. Предвидените теренни практики на студентите от специалност „Библиотечно-информационни науки“ (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) се провеждат през летните семестри на I и III курс. Студентите от I курс все още нямат необходимите знания, за да извършват каквато и да било специализирана дейност. Дори и техническите дейности, като например топографска проверка или инвентаризация изискват значими усилия от страна на библиотечните специалисти, за да обясняват основни неща като какво е сигнатура и за какво служи, как се поставя или какво е инвентарен номер и как да разпознаят основните библиографски данни. От една страна за колегите това е натоварване, за което те не са компенсирани по никакъв начин, а често има случаи и когато отказват поради натовареност и липса на перспектива или далечна такава за привличане на тези кадри в библиотеката. От друга страна студентите остават неудовлетворени от получените знания и от сблъсъка с техническата част на професията, която не рядко им се представя от негативната страна. Много внимателно трябва да се подхожда в тази част, тъй като библиотеките ще продължават да поддържат фондове на материални носители, които изискват и извършването на такива дейности.

Теренна практика 2, провеждана в III курс, има значително по-голям смисъл предвид натрупаните знания от страна на студентите. В последните години се полагат усилия те да преминават ротационно през различни отдели, но и това за съжаление не винаги сработва. Голяма част от тях не проявяват интерес и са непостоянни в присъствието си, което обезсмисля както ротацията, така и ангажираността на библиотечните специалисти. А Теренна практика 2 е добра отправна точка за подбор на кадри, които имат желание да работят и да се реализират професионално в библиотеките²⁶.

Липсата на комуникативни умения е една от особеностите, която все по-често се забелязва у новопостъпващите колеги. В последните години се засилва тенденцията за трудно намиране на специалисти, които да работят в обслужващите звена, тъй като повечето от кандидатите са некомуникативни. Те често не умеят да общуват и с колегите, с които работят пряко и това води до възникване на вътрешни конфликти и невъзможност за адаптация към колектива. Този факт е доста сериозен и все по-често се случва да бъдат освобождавани хора в рамките на изпитателния срок именно поради липса на умения за комуникация. Една от основните задачи на библиотечните специалисти е да работят с хора, да провеждат интервюта с цел установяване на точ-

²⁶ Темата е разглеждана и от: **Попова**, Ели Драганова. Мястото на Теренна практика 2 в модерното образование по специалност „Библиотечно-информационни науки“ (БИН): Резултати, опит, перспективи. В: *Културната памет във времето и пространството*. София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2018, с. 893–903.

ните информационни нужди на потребителите, да организират и провеждат непрекъснати обучения на същите потребители за работа с различни информационни продукти и ресурси, да консултират преподаватели и докторанти по разнообразни въпроси, свързани с тяхната научна, публикационна и преподавателска дейност. За съжаление все по-трудно, дори е почти невъзможно, в последните години да се намерят хора, които да могат компетентно да изпълнят всички тези задачи. Меките умения са друго важно изискване към всички специалисти днес и то е свързано не само с възможността за прилагане на теоретичните знания, но и с умения за организация на работното време и самоконтрол.

Чуждоезиковата подготовка е важна компетенция за библиотечните служители в университетските библиотеки. Предвид факта, че в последните десетилетия английският език се наложи като езика на науката, то той е необходим за вътрешните библиотечни процеси, за да може да се направи прецизен подбор, да се насочи правилно едно издание към съответната филиална библиотека, да се класират и предметизират научните издания, които в много от случаите имат и мултидисциплинарен характер. Езикова подготовка е нужна и в процеса на обслужване и то не само за филологическите библиотеки, но и във всички останали обслужващи звена, тъй като в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се обучават все повече чуждестранни студенти, включително и студенти по програма Erasmus, които за разлика от българските студенти, посещават много повече библиотеката. За да могат да бъдат обслужени, колегите е необходимо да комуникират с тях свободно и то най-често на английски език. За съжаление езиковата подготовка на голяма част от постъпващите колеги е минимална или присъства само на документ и езикът често не може да се прилага в практиката.

Познаването на новите тенденции във всички библиотечни сфери и умения за работа с различни носители на информация е комбинация от умения и компетенции, насочени към създаване, развиване и цялостно управление на собствени информационни продукти. Библиотеките се налага да създават или управляват такива продукти и този процес е свързан именно с трансформацията на библиотеките, в които ще присъстват повече електронни и дигитални ресурси. Уменията за работа с тях са все по-необходими и изключително важни, за да могат младите специалисти да бъдат двигателят на промяната, както често се случва. Освен това е всеизвестно, че библиотеките трябва да бъдат проактивни, а това няма как да се случи, ако в тях не работят хора със съответните знания и умения. Трансформацията на библиотеките предполага и постепенна трансформация на организационната структура на Университетската библиотека „Св. Климент Охридски“ и увеличаване на броя на специалистите, работещи с електронни и дигитални ресурси. Това неминуемо ще доведе до необходимостта от промяна на работно място, усвояване на нови

умения за работа с различни софтуерни продукти и информационни системи за управление на електронни и дигитални ресурси. За съжаление към момента подобна адаптивност не се наблюдава и често голяма част от специалистите трудно усвояват работата дори с библиотечно-информационната система или усвояват само най-необходимите функции, като нямат желание да разглеждат менютата и евентуално да предлагат въвеждане на нови практики, а още по-малко разработване на нови ресурси и услуги в библиотеката.

Все пак е необходимо да се подчертае, че посочените недостатъци не важат за всички специалисти и все още има служители, които са както бързо адаптивни, така и активни. Благодарение на тях се разработват нови услуги, прилагат се нови техники в работния процес.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Всички маркирани пропуски в уменията и знанията на библиотечните специалисти, работещи в Университетската библиотека, се потвърждават и от едно от формулираните предизвикателства, посочени в Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021–2030 година²⁷ – „Разминаване между потребностите на пазара на труда и характера на получаваната във висшите училища подготовка по отношение както на знания (необходимост от интердисциплинарни знания и интердисциплинарна подготовка), така и на умения и компетентности (необходимост от фокусиране на образователния процес върху придобиването на аналитични, дигитални и социални компетентности)“²⁸. Във връзка с дигитализацията на обществения живот и неговото динамично развитие е припозната и отдавна осъзната от специалистите „необходимост от утвърждаване на ученето през целия живот като приоритетна насока за развитие на висшето образование“²⁹, т.е. необходимо е да се предприемат целенасочени и бързи действия за компенсиране на тази липса, като се изработи стратегия за нейното своевременно преодоляване, тъй като моментът отдавна за това е назрял. Необходимо е да бъдат разработени и предложени на библиотечните специалисти практически ориентирани краткосрочни курсове, които да припомнят натрупаните през години знания в областта на библиотечно-информационните науки, както и курсове за повишаване на компетентностите, които да запознават специалистите с най-новите тенденции във всички библиотечни дейности.

²⁷ **Министерство на образованието и науката.** Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021–2030 година [онлайн] [прегледан 14.04.2023]. Достъпен от: <https://web.mon.bg/bg/143>.

²⁸ Пак там, с. 15.

²⁹ Пак там, с. 16.

В една своя статия Александър Димчев посочва: „университетите са призвани да изпреварват обществените нагласи и процеси“³⁰, но въпреки това не бива да се стига до „размиване на границите на професията“³¹. Най-трудно, но и най-важно е да се намери балансът – златната среда между задължителното фундаментално за професията знание за управление на библиотеките и техните фондове на материални носители и управлението на електронни и дигитални информационни ресурси, които неминуемо стават съществена част от библиотечните фондове. Новите специалисти е необходимо да имат знания и умения да работят с всички видове ресурси, независимо от техния носител. Комуникативните и меките умения също са съществена част от професията, тъй като това от своя страна ще доведе и до подобряване на имиджа на професията в обществото, което е от голямо значение за всички нас.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

Аргиров, Стоян. Професионална подготовка на библиотекаря. В: *Библиотекар*, 1938, Кн. 1, с. 3–14.

Аргиров, Стоян. *Ръководство за уреждане народни, общински, ученически и частни библиотеки*. Пловдив: Книж. В. Ив. Калайджиев и сие, 1898. III, 122 с.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2010 г. София, 2011 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2011 г. София, 2012 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2012 г. София, 2013 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2013 г. София, 2014 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2015 г. София, 2016 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2016 г. София, 2017 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2017 г. София, 2018 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2018 г. София, 2019 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2019 г. София, 2020 г.

Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2020 г. София, 2021 г.

³⁰ **Димчев**, Александър. Време на равностетка и на търсене на проекции към бъдещето: Тенденции в развитието на образованието по библиотечно-информационни науки (БИН): Състояние в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В: *Библиотека*, 2013, № 2–3, с. 127.

³¹ Пак там, с. 126.

- Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2021 г.* София, 2022 г.
- Годишен отчет на Университетска библиотека „Св. Климент Охридски“ за 2022 г.* София, 2023 г.
- Димчев, Александър.** Време на равностетка и на търсене на проекции към бъдещето: Тенденции в развитието на образованието по библиотечно-информационни науки (БИН): Състояние в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. В: *Библиотека*, 2013, № 2–3, с. 124–147.
- Кирилова, Людмила.** *Тенденции в развитието на онлайн обучението.* София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2021. 135 с.
- Министерство на образованието и науката.** *Стратегия за развитие на висшето образование в Република България за периода 2021–2030 година* [онлайн] [прегледан на 14.04.2023]. Достъпен от: <https://web.mon.bg/bg/143>
- Младенова, Мария Вутова.** Визията за професията на библиотекаря, библиотечното образование и професионалното съюзяване в българското библиотекознание. В: *Трудове на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии*, Т. 5, 2006, с. 163–204.
- Национален статистически институт.** *Средна работна заплата* [онлайн] [прегледан 16.04.2023 г.]. Достъпен от: <https://bit.ly/3IUg2ry>
- Попова, Ели Драганова.** Мястото на Теренна практика 2 в модерното образование по специалност „Библиотечно информационни науки“ (БИН): Резултати, опит, перспективи. В: *Културната памет във времето и пространството.* София: Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2018. с. 893–903.
- Рейтингова система на висшите училища в България** [онлайн] [прегледан 16.04.2023]. Достъпен от: <https://rsvu.mon.bg/rsvu4/#/>
- Русинова, Евгения Стефанова.** Библиотечното образование в търсене на идентичност. В: *Библиотека*, 2001, № 3–4, с. 24–28.
- Савова, Юлия.** Българското библиотечно-информационно образование: В контекста на промените и съвременните тенденции. В: *Библиотека*, 2004, № 1, с. 15–25.
- Савова, Юлия.** Ценко Цветанов и библиотечното образование. В: *Библиотека*, 2004, № 3–4, с. 13–17.
- Теодоров-Балан, Александър.** Как се образовах за учител. В: *Юбилеен сборник на I Софийска държавна мъжка гимназия.* София: Държ. печ., 1903. с. 121–130.
- Янакиева, Татяна.** Създаване и развитие на библиотечното образование в Софийския университет: Специфика и интегритет в съобществото на университетските специалности. В: *Юбилеен сборник на катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“: 90 години преподаване на библиотечни специалисти в Софийския университет, 60 години от създаването на специализирана катедра, 20 години от възстановяването на специалност „Библиотечно-информационни науки“.* София : Унив. изд. „Св. Климент Охридски“, 2013. с. 9–58.
- Янакиева, Татяна.** Тодор Боров – създател на модела на българското висше образование в областта на библиотечно-информационните науки. В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Философски факултет, Книга Библиотечно-информационни науки*, Т. 1, 2008, с. 51–61.

World Intellectual Property Organization. *The global publishing industry in 2020* [online] [accessed 17.04.2023]. Available from: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1064-2022-en-the-global-publishing-industry-in-2020.pdf>

World Intellectual Property Organization. *The global publishing industry in 2021* [online] [accessed 17.04.2023]. Available from: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1064-2023-en-the-global-publishing-industry-report-2021.pdf>

REFERENCES:

Argirov, Stoyan. Profesionalna podgotovka na bibliotekarya. V: *Bibliotekar*, 1938, Kn. 1, s. 3–14.

Argirov, Stoyan. *Rakovodstvo za urezhdane narodni, obshtinski, uchenicheski i chastni biblioteki*. Plovdiv: Knizh. V. Iv. Kalaydzhiiev i sie, 1898. III, 122 s.

Dimchev, Aleksandar. Vreme na ravnosmetka i na tarsene na proektsii kam badeshteto: Tendentsii v razvitiето na obrazovaniето po bibliotечно-informatsionni nauki (BIN): Sastoyanie v Sofiyskia universitet “Sv. Kliment Ohridski”. V: *Biblioteka*, 2013, № 2-3, s. 124–147.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2010 g. Sofia, 2011 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2011 g. Sofia, 2012 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2012 g. Sofia, 2013 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2013 g. Sofia, 2014 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2015 g. Sofia, 2016 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2016 g. Sofia, 2017 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2017 g. Sofia, 2018 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2018 g. Sofia, 2019 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2019 g. Sofia, 2020 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2020 g. Sofia, 2021 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2021 g. Sofia, 2022 g.

Godishen otchet na Universitetska biblioteka „Sv. Kliment Ohridski“ za 2022 g. Sofia, 2023 g.

Kirilova, Lyudmila. *Tendentsii v razvitiето na onlayn obuchenieto*. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, 2021. 135 s.

Ministerstvo na obrazovaniето i naukata. *Strategia za razvitie na vissheto obrazovanie v Republika Bulgaria za perioda 2021–2030 godina* [onlayn] [pregledan na 14.04.2023]. Dostapen ot: <https://web.mon.bg/bg/143>

- Mladenova, Maria Vutova.** Viziyata za profesiyata na bibliotekarya, bibliotechnoto obrazovanie i profesionalното sayuzyavane v balgarskoto bibliotekoznanie. V: *Trudove na Spetsializiranoto visshe uchilishte po bibliotekoznanie i informatsionni tehnologii*, T. 5, 2006, s. 163–204.
- Natsionalen statisticheski institut.** *Sredna rabotna zaplata* [onlayn] [pregledan 16.04.2023 g.]. Dostapen ot: <https://bit.ly/3IUg2ry>
- Popova, Eli Draganova.** Myastoto na Terenna praktika 2 v modernoto obrazovanie po spetsialnost „Bibliotechno informatsionni nauki“ (BIN): Rezultati, opit, perspektivi. V: *Kulturnata pamet vav vremeto i prostranstvoto*. Sofia: Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, 2018. s. 893–903.
- Reytingova sistema na visshite uchilishta v Bulgaria** [onlayn] [pregledan 16.04.2023]. Dostapen ot: <https://rsvu.mon.bg/rsvu4/#/>.
- Rusinova, Evgenia Stefanova.** Bibliotechnoto obrazovanie v tarsene na identichnost. V: *Biblioteka*, 2001, № 3-4, s. 24–28.
- Savova, Yulia.** Balgarskoto bibliotechno-informatsionno obrazovanie: V konteksta na promenite i savremennite tendentsii. V: *Biblioteka*, 2004, № 1, s. 15–25.
- Savova, Yulia.** Tsenko Tsvetanov i bibliotechnoto obrazovanie. V: *Biblioteka*, 2004, № 3–4, s. 13–17.
- Teodorov-Balan, Aleksandar.** Kak se obrazovah za uchitel. V: *Yubileen sbornik na I Sofiyska darzhavna mazhka gimnazia*. Sofia: Darzh. pech., 1903. s. 121–130.
- World Intellectual Property Organization.** *The global publishing industry in 2020* [online] [accessed 17.04.2023]. Available from: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1064-2022-en-the-global-publishing-industry-in-2020.pdf>
- World Intellectual Property Organization.** *The global publishing industry in 2021* [online] [accessed 17.04.2023]. Available from: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-1064-2023-en-the-global-publishing-industry-report-2021.pdf>
- Yanakieva, Tatyana.** Sazdavane i razvitie na bibliotechnoto obrazovanie v Sofiyskia universitet: Spetsifika i integritet v saobshtestvoto na universitetskite spetsialnosti. V: *Yubileen sbornik na katedra „Bibliotekoznanie, nauchna informatsia i kulturna politika“: 90 godini prepodavane na bibliotechni spetsialisti v Sofiyskia universitet, 60 godini ot sazdavaneto na spetsializirana katedra, 20 godini ot vazstanovyavaneto na spetsialnost „Bibliotechno-informatsionni nauki“*. Sofia : Univ. izd. „Sv. Kliment Ohridski“, 2013. s. 9–58.
- Yanakieva, Tatyana.** Todor Borov – sazdatel na modela na balgarskoto visshe obrazovanie v oblastta na bibliotechno-informatsionnite nauki. V: *Godishnik na Sofiyskia universitet „Sv. Kliment Ohridski“, Filosofski fakultet, Kniga Bibliotechno-informatsionni nauki*, T. 1, 2008, s. 51–61.